

COVID-19, ჩაკეტილი საზღვრები და საქართველოს არჩევანი - წარმოება თუ მომსახურება?

თეიმურაზ ბაბუნაშვილი

პროფესორი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი

სტატიაში - „COVID - 19, ჩაკეტილი საზღვრები და საქართველოს არჩევანი - წარმოება თუ მომსახურება?“ - საუბარია მთელ მსოფლიოში და მათ შორის საქართველოში კორონავირუსის მიზეზით დამდგარ ორ გამოწვევაზე. პირველი - კორონავირუსის ლოკალიზება და მოსახლეობის ჯანმრთელობის უზრუნველყოფა, ხოლო მეორე - ეკონომიკის რესტრუქტურისაცია ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიმართულებით.

ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებულია მეორე გამოწვევაზე და საუბარია იმაზე, რომ საფრთხის თვალსაზრისით, მეორე გამოწვევა პირველის თანაბარზომიერია, რადგან, მოსახლეობის მასიურ ლეტალობას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს არა მხოლოდ კორონავირუსით, არამედ კვების რაციონის სიმცირით.

სტატიაში განხილულია არსებული სიტუაციის შესაბამისად, საქართველოს ეკონომიკის დარგობრივ სტრუქტურებში განსახორციელებელ ცვლილებებზე და, მოყვანილია სხვა მეცნიერთა შეხედულებებიც რაც გვადლევს დასკვნის გაკეთების საშუალებას რომ დღეს, საქართველოსთვის პრიორიტეტი უნდა იყოს, როგორც ვაქცინაცია, ასევე, წარმოების ამუშავება, კერძოდ, სასურსათო პროდუქტების წარმოება.

საკვანძო სიტყვები: კორონავირუსი; ჩაკეტილი საზღვრები; იმპორტი; წარმოება; მომსახურება.

2020 წლის 30 იანვარს ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციამ („ჯანმო“) ჩინეთში ქალაქ უჰანში გაჩენილი და შემდეგ მთელ მსოფლიოში გავრცელებული კორონავირუსი სახელწოდებით „კოვიდ-19“ გლობალურ საფრთხედ გამოაცხადა. ამ საფრთხემ მსოფლიოს ქვეყნები, მ. შ. საქართველო დიდი გამოწვევების წინაშე დააყენა. ეს ვითარება დღესაც გრძელდება. დაღუპულია ერთ მილიონზე მეტი ადამიანი და სამწუხაროდ მომავალიც გაურკვეველია.

ამ სიტუაციაში მსოფლიო ორი გამოწვევის წინაშე დგას [შენგელია, 2020]:

1. კორონავირუსის ლოკალიზება და მოსახლეობის ჯანმრთელობის უზრუნველყოფა;
2. ეკონომიკის რაციონალური მართვა და მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოების დაცვა.

ორივე ეს გამოწვევა მოსახლეობისთვის თანაბარზომიერია, რადგან, ლეტალობა შეიძლება დადგეს როგორც კორონავირუსით, ისე შიმშილით. ასე რომ, საქართველოს მთავრობას ორ „ფრონტზე“ უხდება ბრძოლა - ჯანდაცვის სფეროში ვირუსის შეკავების, დაავადებულთა გამოჯანმრთელების მიმართულებით და ჩაკეტილი საზღვრების პირობებში - მოსახლეობის სურსათით უზრუნველსაყოფად.

მოცემულ ნაშრომში ჩვენ არ ვართ კომპეტენტური რა და როგორ უნდა გააკეთონ მედიკოსებმა კორონავირუსთან საბრძოლველად, ანუ პირველი გამოწვევის გასამკლავებლად, მეორე გამოწვევაზე კი - მიმოვიხილავთ სხვა მეცნიერთა შეხედულებებსაც და წარმოვადგენთ ჩვენეულ ხედვას.

კორონავირუსის პრობლემაზე საქართველოს და მსოფლიოს რეიტინგულ სამეცნიერო ჟურნალებში მრავალი სტატია გამოქვეყნდა. ამ პრობლემასთან დაკავშირებით სხვადასხვა დარგის ექსპერტებმა გამოთქვეს თავიანთი მოსაზრებები: კერძოდ, პროფესორმა ვ. ჭარაიამ ამ პრობლემისადმი თავის გამოხმაურებას ასეთი სათაური წარუმიძღვარა - „კორონომიკა - საფრთხე თუ შესაძლებლობა?“ [ვ. ჭარაია, 2020]. მართლაც, კორონავირუსით რომ იხოვებიან ადამიანები, ჩერდება საწარმოები, ეკონომიკა კრიზისშია, იზრდება ფასები, ადამიანები რჩებიან უმუშევრები და ა. შ., მაგრამ ამავე დროს, ჩნდება ერთგვარად პასუხგაუცემელი კითხვა - ხომ არ არის ეს,

ახალი შესაძლებლობის დასაწყისი, ხომ არ უნდა ვიფიქროთ ეკონომიკის სტრუქტურის ახლებურად გააზრება-გადახალისებაზე? ეკონომიკის ექსპერტი ვ. ჭარაია ტურიზმთან მიმართებაში ვარაუდობს რომ, რადგან კორონომიკულმა პროცესებმა ნათლად აჩვენეს, რომ ტურისტული ინდუსტრია მსგავსი კრიზისების მიმართ საკმაოდ არამდგრადია, ტურიზმზე ორიენტირებული ეკონომიკური პოლიტიკა მნიშვნელოვნად უნდა გადაიხედოს. ეს ცხადია, ეხება, როგორც მთელ მსოფლიოს და მათ შორის საქართველოსაც. ამასთან, ეს ეხება არა მხოლოდ ტურიზმს, არამედ, მთელ რიგ სხვა სფეროებს. რადგან, საქართველოში ვიზიტორთა რიცხვი არსებულ ფონზე საგრძნობლად შემცირდა, ამან შეამცირა, ასევე, ტრანსპორტზე მგზავრთბრუნვა, კვების ორგანიზაციების (რესტორნები, კაფეები და სხვა) დატვირთვა, განთავსების ობიექტების (სასტუმროები) შემოსავლები, სავაჭრო ბრუნვა. ამ მდგომარეობაში აღმოჩნდა მსოფლიოს ყველა ქვეყანა, განსაკუთრებით კი, ის ქვეყნები, რომელთა მთლიანი ეროვნული პროდუქტის ფორმირებაში მნიშვნელოვანი წილი უკავია ტურიზმს, კვების და განთავსების ინდუსტრიას, საერთაშორისო სატრანსპორტო კავშირებს. საქართველოში თუ ტურიზმს მთლიანი ეროვნული პროდუქტის მოცულობაში 7,5-7,6% უკავია, ბრაზილიაში იგი შეადგენს - 8,1%-ს, ინგლისში - 9,2%-ს.

ასე რომ, „კოვიდ-19“-მა მნიშვნელოვანი პრობლემები შეუქმნა მრავალ ქვეყანას, განსაკუთრებით იმ ქვეყნებს, რომლებიც მომსახურების სფეროს სიჭარბეს და წარმოების სექტორის (მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, ენერგეტიკა, მშენებლობა), ნაკლებობას განიცდიან. საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის დღიდან საქართველომ მომსახურების სექტორის ძირითადად, ტურიზმის განვითარებაზე აიღო ორიენტაცია. დღეს როცა „კოვიდ 19“ ვირუსის მიზეზით გამოცხადებული პანდემიის გამო, ამ სექტორის ძირითადი სფეროების წინსვლა შეფერხდა, ეკონომიკა გარკვეულ კრიზისში აღმოჩნდა. ამან ეკონომიკური პოლიტიკის ახლებურად გაზრების საკითხი დააყენა საქართველოშიც და მთელ მსოფლიოშიც.

კორონავირუსმა განსაკუთრებით ძლიერი დარტყმა მომსახურების სექტორს მიაყენა, რომლის წილი საქართველოს ეკონომიკაში 74%-ია [მ. კაკულია, 2020]. კორონავირუსმა დაგვანახა, რომ ეს დონე გაცილებით მაღალია, ვიდრე შესაბამისი საშუალო მაჩვენებელი მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში, თანაც, ის არ არის ქვეყნის ინდუსტრიული განვითარების შედეგი, მისი განვითარება საერთაშორისო ორგანიზაციების (სავალუტო ფონდი, მსოფლიო ბანკი) რჩევებით მოხდა. ახლა როცა აღმოჩნდა გარეშე შოკების (მოცემულ შემთხვევაში, კორონავირუსი) მიმართ მომსახურების სექტორის მაღალი სენსიტიურობა და, აქედან გამომდინარე, დაბალი მედეგობა, საქართველოში დღის წესრიგში ადგილობრივი წარმოების განვითარების აუცილებლობა დადგა. უპირველეს ყოვლისა, ვგულისხმობთ, სოფლის მეურნეობის და გადამამუშავებული მრეწველობის განვითარებას. ეს დარგები აწარმოებენ მოსახლეობისთვის პირველი მოთხოვნილების პროდუქციას. ჩაკეტილი საზღვრების გამო, ამ პროდუქციის იმპორტი საზღვარგარეთიდან გამწელებულია, რის გამოც, მათი ფასები საქართველოს ბაზარზე საგრძნობლად გაიზარდა (ზოგიერთ პროდუქტიაზე, მაგალითად, ზეთზე, 3-4-ჯერაც კი), რაც მძიმე ტვირთად დააწვა ისედაც ღარიბ მოსახლეობას და, ესეც რომ არ იყოს, საქართველოს სოფლის მეურნეობის და გადამამუშავებული მრეწველობის განვითარების რესურსიც აქვს და მათი მართვის ისტორიული გამოცდილებაც, რაც იმას მოწმობს, რომ ეკონომიკის რეალურ სექტორის განვითარებაზე თავიდანვე არ უნდა გვეთქვა უარი და არ უნდა დავრჩენილიყავით მომსახურების სექტორის განვითარების იმედზე. მაშინ, ზოგიერთი მეცნიერი შეფარულად და გაუბედავად, წერდა ამის შესახებ, რადგან

სამთავრობო კურსი იყო სხვანაირი. ეხლა კორონავირუსმა და მისგან გამოწვეულმა პანდემიამ, ჩაკეტილმა საზღვრებმა და იმპორტის შეზღუდვამ აშკარად დაგვანახა, რომ მოსახლეობისთვის პირველი მომხარების საქონლის წარმოება (განურჩევლად იმისა, გვაქვს თუ არა ჩვენ ამის შეფარდებითი უპირატესობა) ქვეყნის სასურსათო უსაფრთხოების დასაცავად ჩვენ ადგილზე უნდა განვახორციელოთ.

ეს არ არის მხოლოდ ჩვენი აზრი: „სურსათის მოხმარება საქართველოში შინამეურნეობათა მოხმარების 28%-ს შეადგენს, სურსათის იმპორტი კი, მთლიანი იმპორტის (რეექსპორტისთვის განკუთვნილი იმპორტის გარეშე) – 13,5%-ს. პანდემიის ან სხვა ტიპის გლობალური კრიზისების პირობებში საკვები პროდუქტებით ქვეყნის შეუფერხებელი მომარაგების აუცილებლობა (სასურსათო უსაფრთხოება) დღის წესრიგში კვლავ აყენებს ძირითადი სასურსათო პროდუქტების ადგილობრივი წარმოების სტიმულირების ამოცანას. ეს განსაკუთრებით იმ პროდუქციას ეხება, რომელშიც ქვეყნის თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი შედარებით დაბალია, თუმცა, არსებობს მისი წარმოების გაზრდის მნიშვნელოვანი პოტენციალი [მ. კაკულია, 2020]. ასეთი პროდუქციის ნუსხაში სახელდება ხილი, ბოსტნეული, სიმინდი, ხორცი და ხორც-პროდუქტები. ჩვენი მხრივ დავამატებთ: რძეს და რძის პროდუქტებს, მზესუმზირის ბაზაზე ზეთის წარმოებას, პარკოსნებს, ნაწილობრივ ხორბალს, ქერს, შვრიას, წიწიბურას, ზეთის ხილსა და ლურჯი მოცვის წარმოების გაზრდას.

იგივე აზრს გამოთქვამს პროფესორი მ. ჯიბუტი: „საქართველოსთვის მოქმედების ინდივიდუალური სახელმძღვანელო ლოგიკურად უნდა იყოს მოსახლეობის გადარჩენა კორონავირუსის ინფექციისგან და მათი სურსათზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა მინიმუმ შიმშილის თავიდან აცილების დონეზე“ [მ. ჯიბუტი, 2020].

ეს ვითარება არის არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ, მთელ მსოფლიოში. „კორონავირუსის პანდემიამ, პროდუქციის მიმწოდებელ საწარმოთა პარალიზების გამო, დაარღვია მიწოდების გლობალური ჯაჭვი“ [Oxford Business Group, 2020]. ზოგიერთმა ქვეყანამ კი სასურსათო უსაფრთხოების მოტივით სურსათის ცალკეულ სახეობათა ექსპორტიც შეზღუდა“ [Schmidhuber, Pound, Qao, 2020]. ამის მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ რუსეთი, რომელმაც ნაწილობრივ შეზღუდა წიწიბურას და სხვა პროდუქტების ექსპორტი. მთლიანობაში ამან გაზარდა ქვეყნების, მ. შ. სასურსათო უსაფრთხოების რისკი.

იმის წარმოსადგენად თუ იმპორტის დამატებით შეზღუდვის პირობებში როგორ გაუმწიფდება საქართველოს მოსახლეობას სურსათზე ხელმისაწვდომობა, გადავხედოთ 2019 წლის იმპორტის მოცულობებს სურსათის ზოგიერთ სახეზე [ი. ხელაშვილი, 2020]:

- მინერალური და გაზიანი წყლები - 19 272 მლნ დოლარის.
- კაკალი და თხილი - 15 228 მლნ დოლარის.
- ტკბილეული და საკონდიტრო ნაწარმი - 73546,5 მლნ დოლარის.
- ზეთი - 72375,4 მლნ დოლარის.
- შაქარი - 52385,8 მლნ დოლარის.
- ჩაი - 10180,2 მლნ დოლარის.
- მაკარონი, ბრინჯი, წიწიბურა, ლობიო - 19019,3 მლნ დოლარის.
- ახალი და ხმელი ხილი - 50871 მლნ დოლარის.

თუ სურსათის ამ ჩამონათვალს საქართველოს სოფლის მეურნეობის შესაძლებლობების რაკურსში განვიხილავთ, ვერ აღმოვაჩენთ ისეთ სახეობას, რომლის წარმოება საქართველოს არ

შეუძლია, ექსპორტის დონეზე თუ არა, შიდა ბაზრის გაჯერების დონეზე მაინც. აქედან გამომდინარე, სწორად აფასებს პროფესორი მ. ჯიბუტი, რომ „უნდა მოხდეს ბიუჯეტის ადაპტაცია შეცვლილ გარემოსთან, უნდა შეიქმნას ანტიკრიზისული ფონდი, რომლითაც დაფინანსდება მის მიერვე ჩამოთვლილი ოთხი ძირითადი მიმართულება, რომელთაგან ერთ-ერთი არის იმპორტის ჩანაცვლება და სასურსათო პროდუქციის საქართველოში წარმოება“ [მ. ჯიბუტი, 2020]. ამ აზრს ჩვენც ვიზიარებთ.

ადგილობრივი წარმოების განვითარებისთვის ჩვენი მხარდაჭერა არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენ მომსახურების სექტორის განვითარების წინააღმდეგი ვართ. ცხადია, ისიც უნდა განვითარდეს, მაგრამ არა საწარმოო სექტორზე მეტად. დღეს, კორონავირუსმა მსოფლიოში უკვე ერთ მილიონ ადამიანზე მეტი იმსხვერპლა. თუ ვირუსი გაძლიერდა და სურსათის იმპორტი მთლიანად შეიზღუდა, მაშინ, მომსახურების (მ. შ. ტურიზმის) სუპერდონემდე განვითარების პირობებშიც კი, შიშშილი იმაზე მეტ ადამიანს შეიწირავს ვიდრე შეიძლება წარმოვიდგინოთ. საბედნიეროდ, დღეს ეს სიტუაცია არ გვაქვს, მაგრამ როგორც ერთ-ერთ სატელევიზიო გამოსვლაში პროფესორმა თ. ცერცვაძემ ჟურნალისტის კითხვაზე: „ვირუსთან მიმართებაში რა მოლოდინი გაქვთ, გაუმჯობესდება თუ გაუარესდება მდგომარეობა?“ უპასუხა: „ეგ მხოლოდ უფალმა იცის...“

საქართველოს მთავრობა, რა თქმა უნდა, მაქსიმალურად აკეთებს ყველაფერს პანდემიასთან საბრძოლველად იმ გამოწვევების ფონზე, რომელიც ქვეყნის წინაშე დგას. მაგრამ ჩვენი აზრით, აუცილებელია უფრო მეტი დახმარება გაეწიოთ ადგილობრივ მწარმოებლებს, თუნდაც ისეთი წარმატებული პროგრამის ფარგლებში, როგორიცაა „აწარმოე საქართველოში“, რომლის მეშვეობითაც ბევრ სფეროში გამოჩნდნენ წარმატებული ფერმერები, ეს კი იმას ადასტურებს, რომ ჩვენს რეალობაში განსაკუთრებით საქართველოს რეგიონებში, საბედნიეროდ არის შიდა რეზერვები, რომელიც შეგვიძლია გამოვიყენოთ ბაზრის გასააქტიურებლად, რაც მნიშვნელოვნად გაზრდის, როგორც მწარმოებლის ეკონომიკურ შემოსავალს, ასევე, იმოქმედებს მომხმარებელზე დადებით კონტექსტში არსებული რთული ეკონომიკური მდგომარეობის ფონზე.

ჩვენ, როგორც „გლობალიზაციის მამები“ ამბობენ, ვართ განვითარებადი ქვეყნის სტატუსის მქონე ქვეყანა და უნდა ვიყოთ არა მწარმოებლები, არამედ მომხმარებლები, რასაც თვალნათლივ ვხედავთ. მაგრამ ჩვენი ტრადიციებიდან და ადგილობრივი რესურსებიდან გამომდინარე, ქვეყნის ყველა რეგიონში არის ის პოტენციალი, რომ საქართველომ საკუთარი მოსახლეობის მოთხოვნა ადგილობრივი წარმოების პროდუქტებით დააკმაყოფილოს და პარალელურად მომსახურების სფერო ავტომატურად იქნება ჩართული ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების პროცესებში.

ლიტერატურა:

1. შენგელია თ. (2020). ციტირება: გლობალური ეკონომიკის რეცესია და საქართველოს პოსტვირუსული განვითარება. „ეკონომიკა და ბიზნესი“. 2. 55-60.
2. ჭარაია ვ. (2020). ციტირება: კორონომიკა - საფრთხე თუ შესაძლებლობა. „ეკონომისტი“. „ეკონომიკა და ბიზნესი“. 2. 68-72.
3. კაკულია მ. (2021). ციტირება: კორონომიკური კრიზისის გაკვეთილები საქართველოში. „ეკონომიკა და ბიზნესი“. 2. 44-55.
4. ჯიბუტი მ. (2020). ციტირება: პოლიტეკონომიის ვირუსული ვარიაციები. „ეკონომიკა და ბიზნესი“. 2. 37-44.

5. Oxford Vusiness Group (2020). citation: The Impact of Covid-19 on Global Supply Chains. 24 – April. https://oxfordbusinessgroup.com/news/impact_covid-19-global-supply-chains.
6. Schmidhuber J., Pound J., and Wiao B. (2020). citation: Covid-19: Channels of Transmission to food and Agriculture. Rome FAO, fao.org/3/ca8430en/CA8430En.pdf.
7. ხელაშვილი ი. (2021). ციტირება: საქართველოში ტურიზმის ზეგავლენა ქვეყნის დარგობრივ ეკონომიკაზე (კვების და სასმელების ინდუსტრიის მაგალითზე), „ეკონომიკა და ბიზნესი“. 2. 158-176.

“Covid-19”, Locked Borders and Georgia's Emergency Choice - Production or Service?"

Teimuraz Babunashvili

Professor, Doctor of Economic Sciences

SUMMARY

In the article - "Coronavirus, Locked Borders and Georgia's Emergency Choice - Production or Service?" – it is discussed two challenges facing the coronavirus worldwide, including Georgia. The first is to localize the coronavirus and ensure the health of the population, and the second is to restructure the economy to ensure the country's food security.

The paper work focuses on the second challenge and argues that in terms of threat, the second challenge is the same as the first, as massive lethality of the population can occur not only through coronavirus but also through starvation.

The author of the article talks about the changes in the sectoral structure of the Georgian economy in accordance with the current situation and, examining the views of other Georgian scientists on this issue, concludes that today, the first priority for Georgia should be only production, for example, food production.

Keywords: *Coronavirus; Locked borders; Import; Production; Services*